

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен "доктор",
Професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика), на тема:
„Теоретико-експериментален модел за овладяване на компетенции за общуване на чужд език в игрово-образователна среда“

Автор: Десислава Любомирова Стоимчева - Коларска,
редовен докторант към Факултет по начална и предучилищна педагогика,
Катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ на СУ "Св. Климент Охридски" с
научен ръководител: проф.д-р Весела Гюрова.

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д-р Божидар Михайлов Ангелов, ФНПП, СУ "Св. Климент Охридски" .

Биографични справки и научно-изследователски потенциал: Кандидатката е родена 1977г. в София. Завършила е СУ «Св. Климент Охридски», Английска филология, специалност «Методика на чуждоезиковото обучение», Магистър по педагогика, специалност «Предучилищна и начална училищна педагогика», магистърска програма «Ранно чуждоезиково обучение в предучилищните заведения», зачислена като редовен докторант към ФНПП на 05.07.2012г.

Като редовен докторант участва в провеждането на часовете по хоспитиране на 4 курс ПУП и ЧЕ, 2 курс ПУП и ЧЕ, 3 курс ПУП и ЧЕ, 1ви курс ПНУП; Упражнения по ПТИВ - 3 курс ПУП и ЧЕ; Текуща педагогическа практика – 4 курс ПУП и ЧЕ; Текуща педагогическа практика на 4 курс ПНУП; Участва при оценяването на държавната педагогическа практика - 4 курс ПУП и ЧЕ. Член на научен екип по проект в подкрепа на докторант във ФНИ, ФНПП, СУ Св. Кл. Охридски“ по Договор № 197 от 21.04.2005 г. на тема „Виртуалната детска градина“ като иновативно мултимедийно пространство“, където се представя експерименталната система по дисертационния труд в оригинал на английски език и се оценява позитивно от трима рецензенти с отлична оценка. Обучител по европейски проект **BG051PO001-3.1.03-0001 „Квалификация на педагогическите специалисти“** за провеждане на едногодишно специализиращо обучение (ЕСО) във висши училища за придобиване на допълнителна квалификация/преквалификация “детски/начален учител” с цел повишаване на квалификацията на млади педагогически специалисти, 2014: Първи семестър, 2 потока – общо 32 уч.ч. Дисциплина: Образователни иновативни модели на единна социално – педагогическа система и европейска визия за учене през целия живот – тренинги. Обучител по проект **BG051PO001-3.1.03-0001 „Квалификация на педагогическите специалисти“** за провеждане на едногодишно специализиращо обучение (ЕСО) във висши училища за придобиване на допълнителна квалификация/преквалификация “детски/начален учител” с цел повишаване на квалификацията на млади педагогически специалисти, 2014: Трети семестър, 15 часа. Педагогически тренинг с мониторинг на образователни резултати в детската градина / началното училище.

Десислава Коларска има **четири публикации под формата на доклади** за участие в конференции, от които една на английски език и **18 методически публикации.**

Обща характеристика на дисертационния труд

Темата на дисертационния труд оценявам като изключително актуална и значима, което се определя от следното:

Първо, в условията на все по-нарастващата глобализация във всички сфери на живота интегративната роля на езика се проявява с все по-голяма необходимост, като

акцентът пада върху чуждоезиковото обучение от най-ранна възраст. Така ранното чуждоезиково ориентиране се превръща в „своеобразен език“ за пълноценно общуване и реализация в свят “без граници”. От една страна, това изисква осъществяването на различните дейности да се реализират чрез нов тип интелектуални и социални способности, а от друга страна, търсенето на автономността на личността чрез овладяването на богатството и многообразието от културни ценности в това число и на ориентирането в чуждоезикова среда.

Второ, предучилищната и началната училищната възраст са безспорно най-оптималния период за динамиката, интензивното развитие и непрекъснатата активност на децата и учениците по посока език, интелигентност и творчески потенциал. В този смисъл изборът на темата за овладяване на компетенции за общуване на чужд език в игрово-образователна среда при деца от предучилищна възраст, подчертава интегративната същност на езика. В контекста на въпроса за глобалното значение на взаимоотношението “дете – език - игра”, този сложен и комплексен проблем се свързва освен с лексикалния минимум, необходим за общуването но и с отношението и емоционалното състояние на децата, които се явяват определящи за чуждоезиковото усвояване. Тема, която рядко е било предмет на проучване в контекста на езиковото обучение. В концептуален план са разгледани компетенциите за общуване на чужд език в игрово-образователна среда, основани на концепцията за „усвояване“ на език, като се доказва значението на система от игрово-образователни ситуации и се проверява влиянието на мотивацията, тревожността и самоувереността като параметри **на афективния филтър** (комплекс от емоции, които изпитва обучаваният) в тях и значението им за степента на езикоусвояване.

Представеният дисертационен труд е в обем 279 страници основен текст и приложение в дисертационния труд за диагностичните процедури, включени в дисертационното изследване във формиращата система.

Текстът е онагледен от 3 схеми, 26 таблици, 53 диаграми в основния текст и 12 приложения в 17 страници с илюстрации от инструментариума и процедурите. Библиографията включва 182 литературни източници, от които 114 на кирилица, 40 на латиница и 28 интернет-ресурси.

Трудът е структуриран в увод, изложение в три глави, заключение и изводи, библиография, приложения.

В **увода** се извеждат мотиви за избора на дисертационната тема, актуалността и значимостта на разглежданата проблематика (с.4 – с.5). Конкретизират се основната цел, задачи и хипотеза. (с. 5 – с.6). Акцентира се на уеднаквяването на нормите в българското и европейското образование, нуждата от интелигентен растеж, обучение и образование през целия живот, развитието на умения за работа с постоянно променяща се информация и усвояване на методи за учене, значението за законодателни документи и инициативи за развитието на предучилищното образование и за ключовите компетенции на 5 – 7-годишните деца. (с.4 – с. 5).

Първата глава съдържа теоретично проучване на темата: разгледани са Европейските ключови компетенции, за учене през живот, които са необходими за личностното развитие на всеки, за гражданско съзнание, за социална интеграция и професионална реализация – с.7; разглежда се мястото и значението на предучилищното образование като основополагащо звено за формиране на умения и нагласи за учене през целия живот – с.8; разглеждат се законовите постановки (ЗПУО 2015), които определят предучилищното образование като основополагащо за учене през целия живот, което осигурява физическото, познавателното, езиковото, духовно-нравственото, социалното, емоционалното и творческото развитие на децата, отчитайки

значението на *играта* в процеса на педагогическото взаимодействие, която се използва като основна и допълнителна форма – с.9; разглеждат се *подходи, форми и методи* в предучилищното образование за ранно чуждоезиково обучение – с.14; разглежда се значението на *афективния филтър* в обучението по чужд език – с.30; чуждоезиковото обучение и комуникация на чужд език – с.48; значението на *игровизацията* за образованието на XXI век – с. 63. От теоретичните постановки разгледани в първа глава произтича и теоретичната обосновка на разработените *игрово-образователните чуждоезикови ситуации в експерименталния интерактивен модел*.

Във *втора глава* се систематизира целта, хипотезата и задачите, - с. 93, методите и етапите на изследването – с. 95, изяснен е понятийният апарат – с.94; предмета и обекта на изследването – с. 97. Разгледани са подходите при обосноваването на експерименталния модел – с. 97, както и показателите и критериите на изследването – с.97. Десислава Коларска разработва три критерия, всеки с по четири показателя за оценяване на компетенции за общуване на английски език на деца от 5 – 7- годишна възраст в условията на игрово-образователна среда. От представените показатели се вижда, че освен функционално свързаните с ориентирането в чуждия език компетенции, се включени и такива, очертаващи насочеността и предпочитанията на детето, на неговите преживявания, изказани спонтанно в играенето, както и самооценката чрез претенциите му към себе си и другите, определени от уменията. В тази глава са описани и организационните параметри на изследването – с.98. Етапите на експерименталния модел са реализирани в общински детски градини в различни населени места – голям град, малки градове и села, както и в частен езиков център. Изследвани са *465 деца на възраст 5 – 7 години* с отговарящо на възрастта им нормално психическо и физическо развитие, като 310 от тях – в експериментална група и 155 – в контролна. Децата от експерименталната група са два пъти повече от тези в контролната, защото са разделени на две експериментални подгрупи - експериментална група учили съответния чужд език, преди началото на експеримента(ЕГУ) и експериментална група неучили (ЕГНУ), с по 155 деца. Децата участват в занимания по английски език. Годишният хорариум от чуждоезикови ситуации е 64, с продължителност 30 минути. На с. 100 са разгледани констатиращият етап на психологопедагогическия експеримент и диагностичния инструментариум.

Описан е *експерименталния модел във формацията етап* – с.106, като характеризирателното на интерактивния модел от игрови ситуации за ранно чуждоезиково усвояване на английски език включва следните основни съдържателни и организационни параметри, важни за овладяването на компетенциите за общуване – усвояемост, интегративност, тематичност, позитивност, диалогичност, анимираност, атрактивност, комуникативност, партньорство, информативност, симулативност, динамичност. Първите шест от тях имат отношение към игровите моделни технологии за изграждането на компетенции на чужд език, а последните шест – към игровите моделни технологии за изграждането на комуникативни и социални компетенции. В табличен вид са представени целите, компетенциите, моделите на игрово взаимодействие при интегриране на английски език с други направления при 5 – 6 – с.109 - и 6 – 7-годишните деца – с.121, насочени към формирането на социални и комуникативни компетенции у 5 – 7-годишните деца.

При определянето на образователните цели във всяка тема се акцентира на *елементарните компетенции* в образованието, като *компетенциите* се разглеждат се като *единство на знания, умения и отношения*. Така конструирани елементарни образователни компетенции за съдържанието на дизайн-структурата на експерименталния модел предполага тематични области за постигането на *европейските ключови компетенции*.

В глава трета се извършва сравнителен анализ на резултатите на контролната и експерименталните групи – с.132. Приложени са общо 12 диагностични процедури на контролния етап от изследването и същите 12 диагностични процедури на констатиращия етап от изследването. Диагностичните процедури са разделени по 4 показателя към три критерия, по които са изследвани децата - *първи критерий (K1)*: Активизиране на речника и развитие на лексикалните умения; *втори критерий (K2)*: Слушане с разбиране; *трети критерий (K3)*: Граматически правилна реч. Всяка от четирите диагностични процедури към критерия носи определен брой точки, като сборът им образува общ брой точки към дадения критерий. Към всеки от трите критерия има разделение на степени на владение на езика, определени спрямо броят точки – ниска степен, под средна степен, средна степен, над средна степен и висока степен. Децата са разпределени според броя точки в различните нива по брой и процентно в различните нива, според постигнатите от тях резултати на ниво „вход“ и ниво „изход“ на проведения експеримент.

Статистическата обработка за оценяване значимостта на различията включва:

- Процедури на описателна статистика за класификация на данните, построяване на разпределение на честотите, извяване на централната тенденция на разпределението им спрямо средната стойност.
- Доказване на хипотеза за значимостта на експерименталния метод на обучение за постигане на по-високи езикови умения като цяло. Статистическата процедура, която е използвана, е T-test на Стюдънт.
- Анализ на резултатите от описателната статистика по критерии и групи и определяне на необходимост от провеждане на надграждащи бъдещи изследвания.

Избрани са три групи с едни и същи участници на входа и изхода на експеримента. Направени са две наблюдения посредством тест в началото и в края на обучението в рамките на един и същи времеви период. Тестът е стандартен и отчита нивото на познания и умения в 3 области – речников запас, слушане с разбиране и граматически правилна реч. За да се изследва ефекта на експерименталния модел на обучение, е избрано да се работи със стойностите, отразяващи постигнатия напредък в рамките на периода на изследването, като се използва делтата в точките на изходно спрямо входно ниво.

Разгледано е *модулното реализиране на експерименталния модел в задължителното предучилищно образование*. Първо е дадена система от игрови ситуации за ранно чуждоезиково обучение и емоционално филтриране при 5 - 6-годишни – с. 184. Програмата за обучение на 5 - 6-годишните, съдържа 8 основни теми и 4, посветени на празници. След това система от игрови ситуации за ранно чуждоезиково обучение и емоционално филтриране при 6 - 7-годишни деца – с. 219. Програмата за обучение на 6 - 7-годишните, съдържа 10 основни теми и 3, посветени на празници.

В *заключение* може да се посочи, че експерименталният модел за ранно чуждоезиково обучение, изграден върху афективен филтър чрез варианти от игрови технологии *влияние положително* върху компетенциите за общуване на чужд език в задължителната предучилищна подготовка (5-7-годишни деца). Установено е *статистически значимо*, че общуването представлява целенасочен обмен на информация, мисли, идеи, позиции, емоции, оценки между децата, кодирани като послания в процеса на игрово взаимодействие. При това се използва *интегрираната образователна система от структурирани теми и форми на интеракция*, която се разгръща посредством английски език и други нагледни и моделно-игрови знакови системи, съдържащи насоченост към съиграча отсреща.

В общуването се проявяват отношенията на децата един към друг в процеса на съвместната им игрово-комуникативна и проективно-трансформативна съвместна дейност. Общуването се осъществява в игрово-образователна среда с осигуряване на **установени в експеримента параметри** на висока мотивация, ниска тревожност и самоувереност (висока самооценка) на децата. Доказва се с, **че те са предпоставка за поддържане на тънък афективен филтър**. Така статистически се установява в изследователско-експериментален план, **че разнообразието от афективни променливи е в пряка връзка с усвояването на чужд език в условията на игрането**.

Приноси, определящи научната, приложно-експерименталната и практическата значимост на труда

Приноси на дисертационното изследване в **научно-теоретичен аспект**:

1. Въз основа на сравнителния анализ на изследвания в европейски план се обобщават приоритети за утвърждаването на ранно чуждоезиковото усвояване като ориентиране в чуждоезикова среда в различни етапни реакции за придобиването на езикови знания, умения и демнотрирането на отношения. Така трудът **потвърждава методологически теориите** на Крашън и Теръл, и дообогатява посочени теоретико-експериментални приложни близки до тях български изследвания на ранното чуждоезиково усвояване в предучилищното детство (Шопов, Стефанова, Софрониева) .

2. В съдържателен план афективният филтър се утвърждава чрез изведените в педагогическата теория и практика **модел на технологията на игрово взаимодействие, в тяхната взаимовръзка при водещата роля на емоционално-филтриращия модел**, важен за балансирането на преживяванията и изграждането на позитивен климат в организационните форми за чуждоезиково усвояване в институциите.

Приноси на дисертационното изследване в **експериментално-изследователски аспект**:

1. В дисертационното изследване се разработва и апробира теоретико-експериментален модел за ранно чуждоезиково обучение, основан върху **афективния филтър чрез система от игрово-образователни ситуации на чужд език**, систематизирани в комбинация от технологични игрови модели при водещото значение на емоционално-филтриращия, последван от информативно-когнитивния, социално-обвързващия и функционално-деловия. **Проективно моделът тематично се интегрира с образователните направления**, утвърдени за институционалното предучилищно образование, доминиран от околния свят, предопределящ комуникативно и социално ориентиране в средата от връстници чрез езика.

2. Систематизирани са **компетициите на езикоусвояване** на основата на английския език, обусловени в игровите моделни технологии от **компетициите за комуникация и от социалните компетенции, разписани според изискванията на ЕКР/НКР за подготвителното ниво**. Статистически се потвърждава, че **теоретико-експерименталният модел влияя положително върху усъвършенстването на тези три групи компетенции във взаимовръзка**, установено чрез две експериментално диференцирани групи – включени и невключени преди това в изучаването на английски език, както за пет-шестгодишните, така и за шест – седем годишните деца.

3. Статистически се доказва значението на модела върху усъвършенстването на показателите за езикоусвояването чрез тематично структурирани за всяка възраст 64 игрово – образователни чуждоезикови ситуации в условия на поддържане на **тънък афективен филтър – висока мотивация, ниска тревожност и самоувереност (висока самооценка) у децата**.

Приноси на дисертационното изследване в **практико-приложен аспект**:

1. Представена е формираща система от игрово-образователни чуждоезикови ситуации за поддържане на **тънък афективен филтър за усъвършенстване на чуждоезиковата компетентност на децата в задължителното предучилищно образование** (5 – 6-годишни и 6 – 7-годишни) чрез моделни технологии за приобщаването на децата към друга европейска култура. Така дисертационният труд задава технологии за толерантност и сътрудничество върху позитивните емоции.

2. Практически експерименталният модел е подходящ за включване в **образователни програми по чужд език в предучилищното образование** чрез извеждане на преден план на комплекса от емоции в общуването чрез играенето.

3. **Приложимостта на модела е статистически доказана в институции от различен вид** – общински детски градини в различни населени места – голям град, малки градове и села, както и в частен езиков център.

4. Инструментариумът за проучването и за формирането на компетенциите на чужд език има авторски характер и може да се мултиплицира в масовата практика.

Заключение: Предложеният дисертационен труд показва задълбочен изследователски интерес, способности за детайлен анализ и иновационен подход към педагогическата практика. Дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за неговото приложение, както и на Правилника за развитие на академичния състав. Приложеният към него автореферат отразява същността на изследването и коректно представя приносите от него.

Въз основа на всичко това предлагам на научното жури да присъди на Десислава Любомирова Стоимчева – Коларска образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика).

София,
26.12.2016 г.

Рецензент:
(проф.д-р Божидар Ангелов)